

Nagy Erika:
Agrárjogi Tanszék
Témavezető: Réti Mária habil. egyetemi docens

A szövetkezeti mozgalom kezdete Finnországban

I. Bevezetés

A Finnországban, a XIX-XX. század fordulóján indult szövetkezeti mozgalom értékes hagyományokon nyugszik. Mára az egyik legjelentősebb gazdasági-társadalmi mozgalommá nőtte ki magát. Kevesen tudják, de Finnország ma az egyik „legszövetkezeti” ország, ahol nem csak a szövetkezetek piaci részesedése, gazdasági jelentősége, de kulturális, szociális, egészségügyi szerepvállalása is meghatározó. A finn nemzet gazdasági-társadalmi jólétéhez a szövetkezetek kiemelkedő mértékben járulnak hozzá. A demokratikus értékek, mint például az öngazgatás, egyenlőség, szolidaritás elsajátítása, gyakorlása és megbecsülése ma különösen fontos feladat. A finnek ezt többek között a szövetkezeti mozgalomban tanulták meg. A szövetkezeti mozgalom nehéz gazdasági és politikai időkben indult. Kialakulása, a kezdetek rávilágítanak arra, hogy mitől tud még ma is olyan sikeres lenni a szövetkezés eszméje Finnországban.

II. Finnország földrajzi adottságai és rövid története

Finnország földrajzi elhelyezkedése több szempontból előnyös és több szempontból előnytelen. Északi fekvése miatt zord időjárás jellemzi. Az ország többnyire sík területe az északi sarkkörön is túl nyúlik. Lappföldön télen akár két hónapig nem kel fel, nyáron viszont hosszú hetekig nem nyugszik le a nap. A mostoha időjárás is oka, hogy az ország 338.000 km² területéhez képest a lakosság száma kb. 5,5 millió.¹ Ez azt jelenti, hogy a népsűrűség kb. 16 fő/km². Északon nem ritka az 1 fő/km² sem.

Az ország ásványkincsekkel nem dicsekedhet, számos növény- és állatfaj nem bírja a klímát. Mégis azt mondhatjuk, hogy Finnország természeti kincsekben igen gazdag. Nem véletlenül hívják az ezer tó

¹ 2013.12.31-én az ország lakosainak száma pontosan: 5.451.270 fő volt. http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2014/uutinen_020_2014-06-09_en.html; letöltve: 2014.06.30.

országának. Több mint 168.000 tavat számoltak össze², melyek mérete különböző. A tavak körül sziklával tarkított, sík vidéken varázslatos erdővilágot találunk. Az ország 2/3-t erdő borítja, ezek közül a fenyvesek emelkednek ki. Tó és fenyves? Mégis változatos képet mutat a természet. Például nagyon sokféle fenyőfaj található. Az örökzöldek mellett lombhullatók is. A finnek rengeteg féle honos fenyőt ismernek, megmosolyogják, ha az odautazó nem tudja megkülönböztetni őket. Természetes, hogy ismerik az egyes fajtákat és mindegyiket külön névvel illetik. Ezt egy magyar számára megtanulni legalább olyan nehéz, különösen finn nyelven, mint például a halfajtákat. Nemcsak a táj képe, de a színek is mások, mint nálunk. A téli, egyhangú, sötét napok után a tavasz és a nyár ragyogó színeket kölcsönöz a természetnek. A napsütésben hihetetlenül szép kék az ég, szikrázik a vizek mélykékje és a növényzet zöld színe sem hasonlítható a nálunk megszokotthoz.

Azt hinnénk, hogy északi fekvése, a zord időjárás miatt viszonylag békésen élhettek itt az emberek, hiszen úgyis kevesen laknak nagy területen. De gondoljunk csak a vikingekre, akikről legkevésbé egy letelepedett, nyugodt, békeszerető nép jut eszünkbe. Észak-Európában ugyanúgy tapasztalhatók voltak a történelem során a területi viszályok, hatalmi harcok, mint a világ bármely részén.

Finnország nagyon fiatal állam, százéves sincsen, hiszen csak 1917-től beszélhetünk független Finn Köztársaságról. Előtte az ország mindig valamelyik északi hatalom része volt. Már a vikingek is felfedezték a földrajzi jelentőségét, és Kelet felé használták útvonalnak a mai Finnország területét. A középkortól folyamatosan két népcsoport, a svédek és az oroszok próbálták a területet megszerezni. Ez a svédeknek sikerült a XIII. században, és a Keleti Tartománynak nevezett finn terület hosszú évszázadokra a kialakuló Svéd Birodalom része lett. A hatszáz év nem mondható békésnek, hiszen ez alatt az idő alatt számos háborút folytattak a hódításra váró oroszokkal. Végül az oroszok 1809-ben megszerezték a svédektől a finn területet.³

² A 168.000 tó úgy értendő, melynek területe legalább 500 m² http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2014/uutinen_020_2014-06-09_en.html; letöltve: 2014.06.30.

³ A finn történelemről bővebben:
Matti KLINGE: Finnország rövid története, In Forma Könyvek, Nyíregyháza 1993; Dr. Szij Enikő: Finnország, Panoráma Útikönyvek sorozat 1979, 27-105.o.

Finland-History, http://www.mongabay.com/reference/country_studies/finland/HISTORY.html; Short history of Finland <http://www.bridgetguys.com/International/FinlandHistory.html>; <http://en.wikipedia.org/wiki/Finland>
History of Finland

Finnish history; <http://www.discoveringfinland.com/travel/about-finland/finnish-history/>
<http://finnisch.com/geschichte/> Finnische Geschichte

<http://www.zeit.de/specials/Finnland/geschichte> Die finnische Geschichte; letöltve: 2014.06.30.
<http://finland.fi/Public/default.aspx?contentid=160032&nodeid=41803&culture=en-US>

III. Finnország a szövetkezeti mozgalom kezdetén

A finn szövetkezeti mozgalom a XIX-XX. század fordulóján bontakozott ki. Ebben az időben Finnország az Orosz Cári Birodalom nagyhercegségeként bizonyos autonómiát élvezett. A Finn Nagyhercegség élén a nagyherceg, azaz az orosz cár, valamint az általa kinevezett főkormányzó állt. A finneknek saját szenátusa, vagyis kormánya, saját parlamentje volt, önálló törvényhozása, közigazgatása, külkereskedelme, hadserege, saját pénzt és saját postabélyeget bocsáthattak ki, és hivatalos határ választotta el az Orosz Birodalomtól.

A Finn Nagyhercegség a XIX-XX. század fordulóján erősen elmaradott agrártértségnek számított. Az ország gazdasági fejlettségét az állandó idegen uralom, az elmaradt cári birodalomtól való politikai és gazdasági függés mellett az ország természeti adottságai is meghatározták. A művelés alá vonható és a ténylegesen megművelt területek aránya akkor és ma is 10% alatti. Ennek ellenére az ország lakosságának zöme az agráriumban dolgozott, a földből és az erdőből élt. Az ipar is a mezőgazdasághoz kötődött.

A városiasodás nagyon kezdetleges volt. A lakosság túlnyomó része vidéken lakott. A falusi lakosság nagy aránya mellett a tanyavilág is jelentős volt. Az ország természeti adottságaiból adódóan – a nagy kiterjedésű tavak és erdők miatt – a falvak és a tanyák egymástól távol helyezkedtek el. Ehhez járult hozzá az alacsony népsűrűség.

A több évszázados svéd uralom nemcsak gazdasági, hanem kulturális elmaradottságot is eredményezett. A svéd nyelv maradt hivatalos az orosz korszak beköszönte után is. A finn nyelv még fejletlen volt, holott az ország lakosságának túlnyomó része finnül beszélt. Mégis a művelt körök a svédet használták, és a hivatalos ügyeket is svédül intézték. Az orosz uralom alatt a finnekben is megérett az önállóság iránti igény, a nemzeti identitástudat. Hasonlóan a magyarországi felvilágosodás korához és a reformkorhoz, a finneknél a turkui romantika⁴, majd a helsinki romantika⁵ néven indult nemzeti mozgalom a finn nyelv és kultúra ügyét, illetve a gazdasági fellendülést tűzte ki célul. A finn nyelv ügye – ahogyan időbeli eltolódással Magyarországon – szorosan összefonódott a nemzeti függetlenség és a társadalmi-gazdasági felemelkedés ügyével. Szerették volna elérni a finn hivatalos nyelvként való elfogadását. A finnek azonban

⁴ A turkui romantika a XIX. század elején indult, nevét indulási helyéről, az akkori finn fővárosról, Turkuról kapta.

⁵ 1827-től beszélhetünk helsinki romantikáról, amikor az akkori főváros, Turku leégett, és a cár a turkui egyetemet Helsinkibe telepíttette.

felismerték, hogy ehhez mindenekelőtt a finn nyelv művelésére, megújítására van szükség, hogy a svéd nyelvvel egyenrangúvá válhasson a művelődés és a közélet területén. Ez maga után vonta az irodalom, az egyéb művészetek és a nemzeti tudományok előmozdítását is.

A mozgalom eredményeképpen II. Sándor orosz cár 1863-ban rendeletben mondta ki, hogy a finn nyelv a svédvel egyenrangú. A finn nemzeti mozgalmat azonban az orosz birodalom egyre gyanakvóbban nézte. 1889-90-től elkezdődött a finn önállóság megnyirbálása. 1899-ben pedig a cár „Februári Manifesztumában” megszüntette a Nagyhercegség autonómiáját. Ez óriási tiltakozási hullámot váltott ki a finnekben. Az „eloroszosítás” azonban folytatódott. A tiltakozás egyik szélsőséges megnyilvánulásaként 1904-ben megölték a finn főkormányzót, Bobrikovot. A finnek szerencséjére az orosz belpolitika változása, a közelgő forradalmat jelző belső zavargások, majd maga a forradalom és az orosz-japán háború enyhítette az elnyomást. 1905-ben a cár visszavonta a Februári Manifesztumot, és a finn autonómia hamarosan helyre állt.

A russzifikáció után megerősödött a finn nemzeti mozgalom azon szárnya, mely az ország függetlenségéért szállt síkra. Egy másik szárny nem látta reálisnak a sokkal hatalmasabb és erősebb orosz birodalomtól való elszakadást, és megmaradt a nemzeti mozgalom eredeti célkitűzésénél, az oktatás, a kultúra és a gazdaság fejlesztésénél. Ez utóbbi irányzat fő képviselője, J.W. Snellman⁶ nemzeti filozófus volt. Az ő tanai hatottak Hannes Gebhardra, aki a snellmani eszmék megvalósításának egyik lehetséges eszközét a szövetkezetekben látta meg. Ahogy számos országban, így például Angliában Robert Owent, Németországban Schulze-Delitzschet és Raiffeisent, Magyarországon gróf Károlyi Sándort, úgy Finnországban Gebhardot tekinthetjük a szövetkezeti mozgalom atyjának.⁷ A finn szövetkezeti mozgalom sajátossága tehát, hogy szorosan összefonódik a nemzeti identitás mozgalmával.

IV. Hannes Gebhard, a finn szövetkezetek atyja

Hannes Gebhard (1864-1933) előbb a Helsinki Egyetem északi népek történelmével foglalkozó docense volt, majd 1899-től a

⁶ J.V. Snellman (1806-1881)

⁷ Samuli SKURNIK - Lee EGERSTROM: The Evolving Finnish Economic Model: How Cooperatives Serve as “Globalisation Insurance”, May 29, 2007, A paper presented at the joint conference of The Canadian Association for the Study of Co-operation (CASC), The International Co-operative Alliance Research Committee (ICA), The Association of Cooperative Educators (ACE), University of Saskatchewan, Saskatoon, Saskatchewan, 7. o.

http://usaskstudies.coop/socialeconomy/files/congress07/skurnik_egerstrom.pdf; letöltve 2014.06.30.

gazdaságtudomány és a statisztika tudományok docense, később professzora lett. Az 1890-es években több európai országban, köztük Németországban járt tanulmányúton. Elsősorban a vidék lakosságának felemelkedése foglalkoztatta. Németországban találkozott a Raiffeisen típusú szövetkezetekkel.⁸ Utazásaiból hazatérve, 1899-ben megírta a *Földművesek kooperációja külföldön*⁹ című munkáját, és hozzájárult a hazai szövetkezeti mozgalom megteremtésének. Ebben nagy segítségére volt felesége, Hedvig Gebhard¹⁰, aki svéd származása ellenére kiválóan megtanult finnül, hogy támogathassa férje törekvéseit. Az, hogy jelentős tevékenységet végzett, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a sokan a szövetkezeti mozgalom anyjának is nevezik. Ők ketten voltak a világ első országgyűlési képviselő házaspárja is 1907-ben.¹¹

Gebhard jelentősége abban áll, hogy a már létező, de nem számottevő szövetkezeti jellegű társulások mellett felülről kezdeményezve szervezte meg a szövetkezeti mozgalmat. Hihetetlen munkát végzett, tulajdonképpen egyedül, feleségével együtt hozta létre, indította útjára a szövetkezeti mozgalmat Finnországban. Nem csak szellemi atyja, hanem tevékeny részese, vezetője volt az újonnan alakult mozgalomnak.

Gebhard elképzelése az volt, hogy létre kell hozni egy központi szervezetet, melynek segítségével a szövetkezeti mozgalom elindítható és támogatható mind anyagilag, mind szellemileg. A másik ötlete olyan szövetségi szervezetek felállítása, melyek az azonos tevékenységet folytató szövetkezeteket fogják össze. Tehát hármasszintű intézményrendszerben gondolkodott. Alapvetően a gazdálkodó földművesek érdekében kívánta a szövetkezeteket megalapítani. Első lépésként, Gebhard kezdeményezésére, 1899-ben megalakult a szövetkezeti mozgalom központja, a Pellervo-Seura (Pellervo-Társaság), melynek a professzor volt az első elnöke.¹²

⁸ A Raiffesein szövetkezetekről bővebben pl.: RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, Egyetemi jegyzet, ELTE Eötvös Kiadó, 2010 és RÉTI Mária: Az európai szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetéről, Szövetkezés, 2012.1-2. szám 9-34.o.

⁹ Eredeti címe finnül: [Maanviljelijain Yhteistoiminnasta Ulkomailta](http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/maanviljelijain%20yhteistoiminnasta.pdf), Helsinki, 1899 <http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/maanviljelijain%20yhteistoiminnasta.pdf> letöltve finnül 2014.06.30.

¹⁰ Hedvig Gebhard (1867-1961) nem kevésbé jelentős személy a finn szövetkezeti mozgalomban. Férjével ketten maguk is megtestesítették a szövetkezeti mozgalom eszmeiségét, az egyenlőséget. A férfi és a nő egyenrangúsága a századfordulón nem volt evidens. Pl. a nők választójogot a világon először éppen Finnországban kaptak, 1906-ban. Hedvig Gebhard a karrierjét adta fel azért, hogy férje asszisztense legyen, hogy mindenben őt támogathassa. Legalább olyan óriási munkát végzett a szövetkezés terén, mint a férje.

¹¹ Hannes Gebhard életéről bővebben: <http://pellervo.fi/gebhard/> és

Aulis J. ALANEN: Hannes Gebhard, Kirjayhtymä Helsinki, Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki, 1964; digitálisan: http://pellervo.fi/gebhard/kirjat/Alanen_Gebhard.pdf?185ca3; letöltve: 2014.06.30.

¹² Ezt a tisztséget 1917-ig töltötte be.

Gebhard erősen szorgalmazta egy szövetkezeti törvény megalkotását is. A finn parlament 1901-ben fogadta el az első finn szövetkezeti törvényt,¹³ ami kettős célt szolgált. Egyrészt Gebhard felismerte, hogy a szövetkezeti mozgalom, a szövetkezetek azonos elveken történő működéséhez elengedhetetlen a jogszabályi háttér. A szövetkezeti mozgalom megindulásával egyidejűleg hatályba lépett szövetkezeti törvény segítette a szövetkezetek gyors és széleskörű elterjedését.

Másrészt Gebhard nagyon jól tudta, hogy a szövetkezeti mozgalmat a cári birodalommal a lehető leghamarabb el kell ismertetnie. Erre különösen szükség volt az adott politikai körülmények között. A finn nemzeti függetlenségi mozgalom eszméi erősen hatottak Gebhardra, aki a szövetkezeti mozgalom megindításával a vidéki parasztság felemelését, ezzel a finnek gazdasági megerősödését szolgálta. A szövetkezeti mozgalomtól azonban nemcsak gazdasági változást remélt, hanem szociális reformot is: kulturális, szellemi fejlődést, a nemzeti identitástudat, az erkölcsi és hazafias érzések felerősödését. Az sem véletlen, hogy a szövetkezetet mint társulási formát választotta a vidéki lakosság együttműködési formájaként. A szövetkezeti alapelvekben megtestesülő demokratikus értékek, mint például az önszegélyezés, az egyenlőség, az öngazgatás, a szolidaritás vagy a tagok továbbképzése stb., mind-mind olyan elvek voltak, melyek szemben álltak a cári rendszer által támogatott diktatórikus felfogással. Ugyanakkor rímelték a finn nemzeti mozgalom célkitűzéseivel. Ez nem jelentette, hogy Gebhard a szövetkezeti eszméket politikai célokra akarta felhasználni. Bár maga erősen politizált, de kifejezetten arra törekedett, hogy a szövetkezeti mozgalom politikailag semleges maradjon. Ez külföldi útjainak tapasztalatain és azon a meggyőződésén alapult, hogy hosszú távon ez szolgálja leginkább a szövetkezeti tagokat. A mozgalmi jelleg a szövetkezeti eszmék gyors elterjedését tette lehetővé, különösen a központilag szervezett intézményrendszer kialakításával. Mindezek miatt a szövetkezetekre vonatkozó jogszabály a mozgalom legalizálását is jelentette.

V. A Pellervo-Társaság

Az 1899. október 2-án alakult Pellervo-Seura ma is a finn szövetkezetek központi intézménye.¹⁴

¹³ 22/1901. számú törvény

¹⁴ Mai neve: Pellervo-Seura r.y., azaz, Pellervo Seura rekisteröidy yhdistys. Magyarul: Pellervo-Társaság

Hogy mennyire felülről jövő kezdeményezéssel jött létre a szövetkezeti mozgalom, az is igazolja, hogy – Gebhardhoz hasonlóan – a Társaság 80 alapító tagja a társadalmi felső körökből származott: jómódú üzletemberek, egyetemi oktatók, tisztviselők, szenátorok stb. voltak. A társaság célja *„az együttműködés javai révén az emberek gazdasági jólétének előmozdítása, és az országban működő szövetkezetek összekapcsolása”*¹⁵ Ez konkrétan a Gebhard által megálmodott szövetkezeti központok létrehozásának és az elsődleges szövetkezetek megalapításának és működésének anyagi és ideológiai hátterét jelentette. Létrejött továbbá a valamennyi szövetkezetet és a hozzájuk kapcsolódó szervezeteket átfogó érdekképviselő is.

A társaság első feladata a mozgalom megindítása volt. Ez elsősorban oktatási, illetve a mozgalom népszerűsítési feladatokat jelentett. A társaság e téren széleskörű, kiterjedt munkát végzett. A fáradhatatlan Gebhard iskolát hozott létre a társaság égisze alatt, és ott képezte ki munkatársaival azt kb. 150 gazdasági szakértőt, tanítót és egyéb végzettségű pionírt, akik vállalták, hogy az országot járva nemcsak népszerűsítik a szövetkezet eszméjét, hanem konkrét segítséget nyújtanak az alapításban, a vállalkozás irányításában és felügyeletében. Tájékoztatást nyújtottak a könyveléshez és a könyvvizsgálatoknál is segédkeztek. Ennek a tevékenységnek a lényege a személyes kapcsolatokon nyugodott. Így ismerte meg a központ a helyi szövetkezőket és azok a Társaságot.

A Társaság folyamatosan konferenciákat szervezett a szövetkezők számára. Rengeteg könyvet jelentetett meg a szövetkezéssel kapcsolatos jogi, gazdasági, statisztikai stb témakörökben. Kézikönyvek sokaságából választhattak a szövetkezők, melyek a mindennapi élet gyakorlatában voltak alkalmazhatóak. Maga Gebhard is számos könyvet írt. Emellett ellátták a központi szövetségeket a szükséges irodalommal. Jól tervezett szisztematikus irodalmi munkásság folyt az éves kiadványoktól egészen az újságig.¹⁶ A Pellervo újság 1899-1998 között jelent meg, utódja a Kodin Pellervo¹⁷ és a Maatilan Pellervo¹⁸ időszakos folyóiratok.

regisztrált egyesület. A Társaság neve a finn mitológia egyik istenétől ered. Pellervoinen – akit a finn hősi eposz, a Kalevala is megénekelt – a mezők, erdők, a termékenység, az aratás istene. A finn pelto szóból származik, jelentése: mező, szántó, szántóföld.

¹⁵ A quarter of a century of co-operation in Finland, published for the twenty-fifth anniversary of the Pellervo Society 2.X.1924.,Helsinki, 1924, Government Printing Office 9. o

digitálisan: http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/pellervo_quarter1924.pdf; letöltve 2014.06.30.

¹⁶ A quarter of a century of co-operation in Finland, published for the twenty-fifth anniversary of the Pellervo Society 2.X.1924.,Helsinki, 1924, Government Printing Office. 9.o.

digitálisan.: http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/pellervo_quarter1924.pdf; letöltve: 2014.06.30

¹⁷ kodinpellervo.fi

¹⁸ maatilanpellervo.fi

Ma a Pellervo-Társaság továbbra is központja a szövetkezeti intézményrendszernek. Több mint 270 tagja van, köztük szövetkezetek és szövetkezeti szövetségek is. Alapszabálya szerint a Társaság célja, a szövetkezeti mozgalom fejlesztése, a magántulajdon és az önkéntes gazdasági együttműködés alapján, a nemzet gazdasági és az egyének jólétének növelésével őrizni a szövetkezés közös előnyeit, előmozdítani a Társaság tagjainak hasznos kölcsönös együttműködését. Ennek megvalósítása érdekében kutatja és fejleszti a szövetkezés tartalmát, követi a szövetkezés fejlődését Finnországban és külföldön, felhasználja az ezzel kapcsolatos ismereteket és tanácsadást végez, kutatásokat folytat a tagság javára, gazdasági és jogi tanácsadó szolgáltatást nyújt, iskolákat szervez, lapokat, kiadványokat jelentet meg, fenntartja és fejleszti a tagságot szolgáló kapcsolatokat a hivatalokkal, a hazai és a külföldi intézményekkel.¹⁹

VI. A finn szövetkezeti mozgalom első évtizede (1899-1910)

A XIX. század utolsó harmadában már léteztek szövetkezeti társulások, elsősorban ott, ahol a svéd lakosság volt többségben, svéd szövetkezetek alakultak. Az első szövetkezeti vállalkozás Viipuriban jött létre 1878-ban. Az 1880-as évektől szórványosan fogyasztási szövetkezeteket találunk. Szövetkezeti tejjgazdaságok is alakultak az 1880-as, még több az 1890-es években.²⁰ Bár a szövetkezetekre ekkor még nem létezett jogszabály, ezért általában az 1895-ös társasági törvény²¹ szerint társasági formában működtek. Működésük azonban szövetkezeti alapelveken nyugodott. Az egyes szövetkezetek között semmilyen kapcsolat nem létezett. Szórványos elhelyezkedésük miatt nem volt közös céljuk, közös érdek sem kötötte őket össze.

Ezen a csekély számú, elkülönülten működő társulás fölött alakult meg a Pellervo-Társaság, és jöttek létre a szövetkezeti központok. Felülről építkezve, ezt követően alakultak meg a primer szövetkezetek, kivéve a már említett fogyasztási szövetkezeteket és a svédek alapította szövetkezeteket.²² Már az első években is gyorsan szaporodtak a

¹⁹ A Pellervo-Seura r.y. alapszabály 2.§: <http://pellervo.fi/pellervo-seura/toiminta/pellervo-seura-r-yn-saannot/> letöltve:2014.06.30.

²⁰ Hannes Gebhard: Co-operation in Finland, London, Williams and Norgate, 1916, 46.o.

digitálisan http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/co-operation_in_finland.pdf; letöltve: 2014.06.30.:

²¹ 1895. évi 22. számú társasági törvény. A finn társasági jog történetéről ld. még: Nagy Erika: A szövetkezeti jog reformjáról Finnországban, Themis 2013. december 278-297. o.

http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2013_dec.pdf; letöltve: 2014.06.30.

²² A svéd kisebbség lakta területeken már léteztek primer szövetkezetek.

szövetkezeti társulások, de a központok létrejötte után ugrásszerűen fejlődött a mozgalom.

A mozgalom első tíz évében az alábbi szövetkezeti központok jöttek létre a Pellervo-Társaság segítségével:²³

1. Osuuskassojen Keskuslainerahasto O.Y. (O.K.O.) ²⁴
Szövetkezeti Bankok Központi Hitelintézete	1902
2. Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta r.l. (S.O.K.)
Finn Fogyasztási Szövetkezetek Központi Szervezete	1904
3. Keskusosuusliike Hankkija r.l. (Hankkija)
„Hankkija” Központi Szövetkezeti Szövetség	1905
4. Vainvientiosuusliike Valio r.l. (Valio)
„Valio” Központi Szövetkezeti Vajexport Szövetség	1905
5. Centralandelslaget Labor m.b.t. (Labor)
„Labor” Központi Szövetkezeti Szövetség (svéd)	1906 ²⁵

1910-ig a kereskedelmi nyilvántartás szerint az alábbiak szerint alakult a szövetkezetek száma:²⁶

<http://images.library.wisc.edu/WI/EFacs/USAIN/CoopPrimer/reference/wi.coopprimer.i0011.pdf>; letöltve: 2014.06.30

²³ A quarter of a century of co-operation in Finland, published for the twenty-fifth anniversary of the Pellervo Society 2.X.1924., Helsinki, 1924, Government Printing Office 14. o.; digitálisan

http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/pellervo_quarter1924.pdf; letöltve: 2014.06.30.

²⁴ Az O.K.O. Bank első ügyvezető igazgatója H. Gebhard volt.

²⁵ A Labor a módosabb svéd paraszti szövetségeként már 1897-től létezett. 1906-tól működött azonban a szövetkezeti törvény szabályai szerint.

²⁶ Hannes GEBHARD: Co-operation in Finland, London, Williams and Norgate, 1916, 57.o.

digitálisan http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/co-operation_in_finland.pdf; letöltve: 2014.06.30.:

(megjegyzés: a központi szervezetek közül Gebhard kihagyta az 1902-ben alakult O.K.O.-t.)

	Teljes szám	Szövetkezetek száma						
		Fogyasztási szövetkezetek	Tejüzem	Hítelszövetkezetek	Cséplőgép szövetkezet	Tőzeg-moha szövetkezet	Egyéb	Központi szervezetek
1901	3	3	0	0	0	0	0	0
1902	50	16	28	0	0	1	5	0
1903	189	66	75	24	3	2	19	0
1904	393	119	145	87	3	3	35	1
1905	592	166	225	140	4	7	47	3
1906	866	263	292	176	15	10	106	4
1907	1260	389	330	240	69	31	207	4
1908	1601	497	342	308	127	49	274	4
1909	1815	506	354	385	169	70	325	4
1910	1930	512	362	418	191	85	359	4

A szövetkezeti központok fajtái jelzik, hogy milyen területeken jöttek létre az első szövetkezetek. Gebhard törekvéseinek megfelelően a kisparaszti réteg érdekeit szolgálva alakultak az első társulások. Ezek közül ma is a legjelentősebbek a fogyasztási szövetkezetek. Központi Szervezetük, a S.O.K. 1904-es megalakulása előtt nem nagy számban ugyan, de már léteztek ilyen társulások. Ezért, bár nem felülről szervezett mozgalomként indultak, az egységes működési elveken nyugvó szövetkezetek tömeges elterjedése a Väino Tanner²⁷ és a Pellervo-Seura által alapított S.O.K. létrehozásával van összefüggésben. 1905-ben jött létre pl. az ELANTO, a ma is egyik legnagyobb fogyasztási szövetkezet.²⁸ Sok más fogyasztási szövetkezethez hasonlóan az ELANTO nem sokkal alakulását követően pékséget üzemeltetett, hogy saját pékáruval lássa el a boltjait, így biztosítva az alacsony árat és a minőséget. A következő lépés malmok, vágóhidak, tejüzemek stb. vásárlása volt. A fogyasztási szövetkezetek látták el a szövetkezeti tagokat – többek között – terménnyel, műtrágyával, mezőgazdasági gépekkel, munkaeszközökkel is.²⁹

²⁷ Ld. Väino Tanner (1895-1966) szociáldemokrata politikus, a szövetkezeti mozgalom támogatója, pionírja Finnország miniszterelnöke 1926-27-ben. 1909-ben a S.O.K. elnöke, 1915-1946 között az ELANTO ügyvezető igazgatója. <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=635>; letöltve: 2014.06.30.

²⁸ AZ ELANTO éves üzleti forgalma 2013.12.31-i adat szerint 1,9 milliárd euro volt. <http://www.hok-elanto.fi/yriyksenesta/luvut/>; letöltve: 2014.06.30.:

²⁹ A fogyasztási szövetkezetekről ld. még: Raija ITKONEN: Fogyasztási szövetkezetek Finnországban, Szövetkezés – A Szövetkezeti Kutató Intézet Tudományos és Tájékoztató folyóirata, Budapest, 1999/2., XX. évfolyam. 18-25. o.

A másik legfontosabb terület, ahol szövetkezetek alakultak: a vidéki hitelintézetek. A Raiffeisen szövetkezetek mintájára Gebhard támogatta vidéki hitelszövetkezetek alapítását.³⁰ Ennek elősegítésére 1902-ben Gebhard és más vagyonos magánszemélyek anyagi támogatásával létrejött az O.K.O., a hitelszövetkezetek központi bankja, melynek első elnöki tisztét is elvállalta. Az O.K.O. a tagoktól és az államtól kapott pénzből tudta biztosítani az alacsony agrárhitelt. Az első agrár hitelszövetkezetek az O.K.O. megalapítása után jöttek létre, az OKO erős felügyelete alatt. Erre azért volt szükség, hogy maradéktalanul érvényesülhessenek a Raiffeisen szövetkezetekben tapasztalható működő elvek. Így a szövetkezet tagja csak természetes személy gazdálkodó lehetett, aki hitelező vagy kölcsön felvevő volt. Csak a tagok vehették igénybe a szövetkezet szolgáltatásait. A tagságból választott tisztviselők önkéntes, ingyenes munkát végeztek. Nem a profitszerzésen, hanem a tőkeszegény tagok kedvező hitelhez jutásán volt a hangsúly. Az O.K.O. erősen örködött a törvényes működés felett. Ha egy szövetkezet működése nem felelt meg, a központ támogatására tovább nem számíthatott.³¹

További jelentős részt képeztek az értékesítési szövetkezetek. Ezek közül kiemelkedtek a vaj- és sajt értékesítésére, illetve feldolgozására először 1902-ben alakult társulások. Tíz éven belül majdnem a teljes kereskedelmet uralták az országban.³² Fontos volt a cséplőgép szövetkezetek tevékenysége, ahol a tagok közösen vásárolták meg és használták a gépet. A tőzeg-moha szövetkezetek a mocsaras, lápos részekén élő tagok számára vágták a tőzeget.³³ Később lápot vásároltak vagy béreltek, a tőzeget összegyűjtötték és kiszárították. Így értékesítették előbb csak a tagok, majd kívülállók számára is.³⁴ A 22/1901-es szövetkezeti törvény nem tette lehetővé, hogy szövetkezetek biztosítási tevékenység céljára alakuljanak.³⁵ Ennek ellenére alakult

³⁰ Hasonlóan, a német Raiffeisen szövetkezetek mintájára jött létre Hollandiában is a hitelszövetkezeti rendszer, melynek központi bankja, a Rabobank. Erről bővebben: GERGELY Sándor: A szövetkezeti bankhálózat integrációja. Szövetkezés 1996. 1-2. szám, 57-62. o.

³¹ A fogyasztási szövetkezetekről bővebben pl.:

1. Hannes GEBHARD: The present state of the co-operative rural bank movement in Finland, Pellervo Society Valtioneuvoston Kirjapaino Helsinki, 1927 digitálisan

http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/the_present_state_of_the_co-operative.pdf; letöltve: 2014.06.30.

2. A quarter of a century of co-operation in Finland, published for the twenty-fifth anniversary of the Pellervo Society 2.X.1924., Helsinki, 1924, Government Printing Office 14. o.

digitálisan http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/pellervo_quarter1924.pdf; letöltve: 2014.06.30.

³² Uo.25.

³³ A tőzeg a lúpvidék jellegzetes szerves talaja. Elsősorban fűtésre használták.

³⁴ Hannes GEBHARD: Co-operation in Finland, London, Williams and Norgate, 1916, 130-132.o.,

digitálisan http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/co-operation_in_finland.pdf; letöltve: 2014.06.30.:

³⁵ A 22/1901. számú törvény 1.§-a: „Osuuskunta toiminta ei saa käsittää vakuutusliikettä.” forrás: Osuustoimintalaki, Helsinki Pellervo-Seura 1902; Osakeyhtiö Kauppapaino 58.o.;

néhány biztosítási szervezet, melynek működése a szövetkezeti alapelveken nyugodott. Kis számban alakultak pl. élőállat szövetkezetek, fűrész- és gabonamolom szövetkezetek (csak a tagok otthoni szükségleteire) vagy házépítő szövetkezetek is.

VII. Összegzés

A finn szövetkezeti mozgalom egyik legfőbb sajátossága, hogy idegen uralom alatti éraban indult útjára. Első évtizede szorosán összefonódott az ország történelmét meghatározó finn nemzeti mozgalommal. A nemzeti mozgalom eszméi, a finnek gazdasági és kulturális felemelésére való törekvés erősen hatottak a mozgalom megindítóira. Másik sajátossága, hogy a szövetkezés eszméje a felső értelmiségi körökből indult kezdeményezéssel terjedt el az országban. A mozgalmat a társadalmi elit indította el a vidéki parasztság gazdasági és kulturális felemelése céljából. A szövetkezetekben látták azt a hatékony eszközt, mellyel ezek a célok megvalósíthatók. Hannes Gebhard professzor más országokban, így különösen Dániában, Írországon és Németországban szerzett tapasztalatai alapján eltervezte és felépítette a szövetkezeti mozgalmat. Létrehozta a Pellervo-Társaságot, a finn szövetkezés ideológiai központját, mely mai napig összekötő láncszem a szövetkezetek között. A kialakított központosított szövetkezeti rendszer olyan stabil intézményekből állt, melyek változással ugyan, de a mai napig is működnek. Ehhez társult, hogy a szövetkezeti mozgalom megindulásával egyidejűleg megszületett egy modern szövetkezeti törvény, melyet az igazol, hogy több mint ötven évig hatályban is maradt. Mindezek lehetővé tették, hogy a Raiffeisen szövetkezetek működési elveiből kiindulva, egységes szellemi alapokon terjedjenek el a szövetkezetek Finnországban. Ez a fajta stabilitás és folytonosság a mai napig meghatározó a szövetkezeti rendszer működésében és a szövetkezeti jogalkotásban egyaránt.

Felhasznált irodalom

Aulis J. ALANEN: Hannes Gebhard, Kirjayhtymä Helsinki, Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki, 1964;

http://pellervo.fi/gebhard/kirjat/Alanen_Gebhard.pdf?185ca3

Hannes GEBHARD: Co-operation in Finland, London, Williams and Norgate, 1916, 130-132.o. http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/co-operation_in_finland.pdf

Hannes GEBHARD: Co-operation in Finland, London, Williams and Norgate, 1916, 46.o. http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/co-operation_in_finland.pdf

Hannes GEBHARD: The present state of the co-operative rural bank movement in Finland, Pellervo Society Valtioneuvoston Kirjapaino Helsinki, 1927

http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/the_present_state_of_the_co-operative.pdf

Matti KLINGE: Finnország rövid története, In Forma Könyvek, Nyíregyháza 1993.

Dr. SZÍJ Enikő: Finnország, Panoráma Útikönyvek sorozat 1979, 27-105.o.

Markku KUISMA, Annastiina HENTTINEN, Sami KARHU and Maritta POHLS: The Pellervo Story: a Century of Finnish Cooperation, 1899-1999. Helsinki Kirjayhtymä: Pellervo Confederation of Finnish Cooperatives, 1999.

NAGY Erika: A szövetkezeti jog reformjáról Finnországban, Themis 2013. december 278-297. o.; http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2013_dec.pdf

Samuli SKURNIK - Lee EGERSTROM: The Evolving Finnish Economic Model: How Cooperatives Serve as "Globalisation Insurance", May 29, 2007, A paper presented at the joint conference of The Canadian Association for the Study of Co-operation (CASC), The International Co-operative Alliance Research Committee (ICA), The Association of Cooperative Educators (ACE), University of Saskatchewan, Saskatoon, Saskatchewan, 7. o.. http://usaskstudies.coop/socialeconomy/files/congress07/skurnik_egerstrom.pdf

Samuli SKURNIK: The Role of Cooperative Entrepreneurship and Firms in Organising Economic Activities – Past, Present and Future. Finnish Journal of Business Economics.1/2002, pp. 103–124.

Samuli SKURNIK: The Transformation of the Finnish Business System – From a Closed Regulated Economy into a Bipolar Globalized Economy. (In Finnish) Helsinki: The Helsinki School of Economics. 2005.

Florence E. PARKER-Helen I. COWAN: Cooperative Associations in Europe and their Possibilities for Post-War Reconstruction, United States

Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, United States Government Printing Office, Washington:1944; 118-129.o.

Raija ITKONEN: Fogyasztási szövetkezetek Finnországban, Szövetkezés – A Szövetkezeti Kutató Intézet Tudományos és Tájékoztató folyóirata, Budapest, 1999/2., XX. évfolyam. 18-25. o.

RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, Egyetemi jegyzet, ELTE Eötvös Kiadó, 2010

RÉTI Mária: Az európai szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetéről, Szövetkezés, 2012.1-2. szám 9-34.o.

Osuustoimintalaki, Helsinki Pellervo-Seura 1902, Osakeyhtiö Kauppapaino, 58.o.

http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/osuustoimintalaki_ohjeita_sen_kayttamiseen.pdf

A quarter of a century of co-operation in Finland, published for the twenty-fifth anniversary of the Pellervo Society 2.X.1924.,Helsinki, 1924, Government Printing Office 25. o.

http://77.86.226.107/storage/digikirjasto/pellervo_quarter1924.pdf

(Az internetes források letöltése: 2014. június 30.)